

Daphne

ÅRGÅNG 27:1 2016

Daphne

Utkommer med minst 2 nummer per år och ges ut av Botaniska Sällskapet i Stockholm i samarbete med Upplands Botaniska Förening.

REDAKTION

Redaktör Niina Sallmén
072-230 49 95
niina.sallmen@naturforetaget.se

Fackgranskare Thomas Karlsson
070-546 12 04
thomas.karlsson@nrm.se

Teknisk redaktör Lena Eliasson
070-651 25 27
lena@grafiskaspranget.se

BOTANISKA SÄLLSKAPET I STOCKHOLM

c/o Henry Gudmundson
Önskegången 71
135 54 Tyresö

E-post: info@bsis.org
Hemsida: www.bsis.org
Plusgiro: 196094-7
Ordinarie medlemsavgift 2016: 175 kr

UPPLANDS BOTANISKA FÖRENING

c/o ArtDatabanken SLU
Box 7007
750 07 Uppsala
E-post: upplands.botaniska.forening@gmail.com
Hemsida: upplandsbotaniska.se
Plusgiro: 327956-9
Medlemsavgift 2016: 120 kr

PRENUMERATIONER

Daphne ingår i årsavgiften till resp. förening. Separata prenumerationer kostar 175 kr (2016) och administreras av Botaniska Sällskapet.

Adressändringar meddelas resp. förening via post eller e-post.

Vill du ha löpande information via e-post? Meddela då din e-postadress till resp. förening.

Årgång 27 nr 1 2016

ISSN 1101-5527

Rentryck AB, Tullinge

Bidrag till Daphne mottages tacksamt!

Manus skickas till redaktören via post eller e-post till niina.sallmen@naturforetaget.se

Instruktion till författare

Vi ser gärna att du skriver manuskript på dator i något ordbehandlingsprogram. Kontakta redaktionen om du inte kan leverera materialet i digital form. Det redaktionella arbetet underlättas betydligt om vi får filen med manuskriptet via e-post eller USB-minne. Vi kan läsa de flesta ordbehandlingsprogram direkt. Om du använder ett ordbehandlingsprogram som är ovanligt idag, tag kontakt med redaktionen. Gör eventuella tabeller eller uppställningar med hjälp av tabulatorer (ej mellanslag) mellan kolumner. Bifoga gärna utskrift.

Börja alltid manuskriptet med titeln på artikeln följt av namn på författaren/författarna. I slutet av artikeln ska eventuell citerad litteratur samlas under rubriken "Referenser". Vi ser gärna att artiklarna illustreras. Har du problem med lämplig illustration, ta kontakt med redaktionen i god tid så kan vi säkert hjälpa till. Manuskript kan vara korta eller långa. Planerar du ett manuskript på mer än tio sidor – tag kontakt med redaktionen i god tid! Har du några frågor är du välkommen att höra av dig till redaktionen.

Ordföranden(a) har ordet:

FATTA SKILLNADEN, LYCKAS hitta, komma ihåg namnet. Hjärnan njuter när LÄRANDE PÅGÅR och vill uppleva det igen och igen. För att få detta gör vi saker som inte ser så häftiga ut: räknar bladhår under lupp timme ut och timme in, eller fryser på trista platser med oansenliga växter.

Men vi blir uttråkade både när vi inget förstår och när allt är för välbekant. Kicksökare, är det vad vi är?

Ett enkelt sätt att minska risken att bli uttråkad är att sticka ut med dem som inte ser och kan samma som man själv – det triviala kan rentav bli exotiskt.

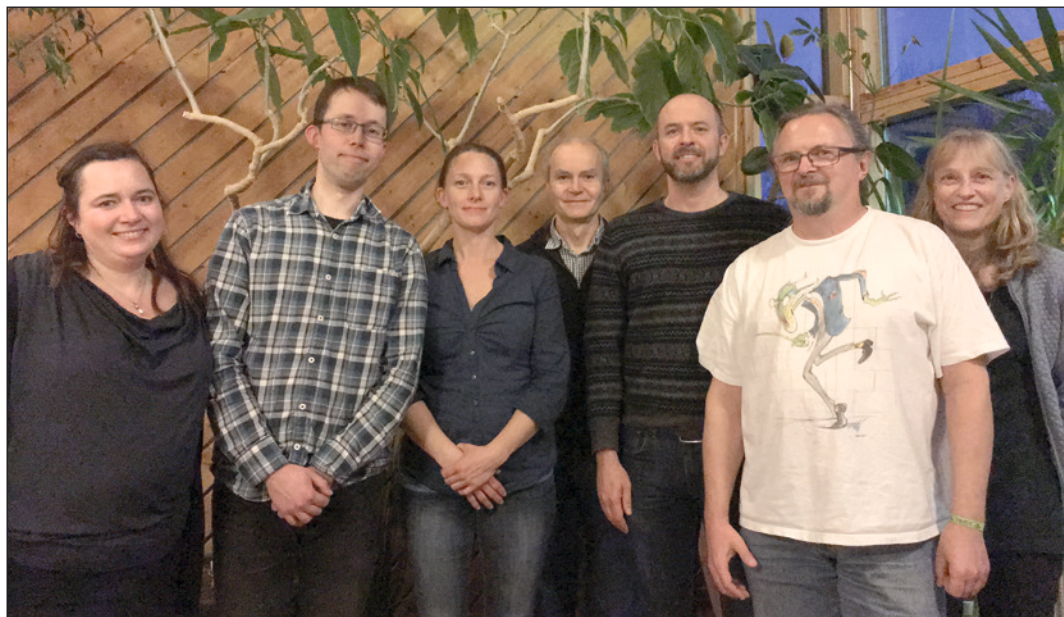
Till sommaren har vi spånat om tvärbiologiska exkursioner – kanske leta gnag på frossört? Kanske en insekts- och fågel- och växt- och svampexkursion till brandfältet i Västmanland? Vi får se vad som kan bli av!

Magdalena Agestam och Karolin Ring
Ordförande BSIS och UBF

BSIS styrelse 2016

Fr.v. Ulla Nilsson, Magdalena Agestam, Jan Andersson, Susanna Bogiatzis, Bo Eknert, Karin Kjellberg, Gunnar Björndahl, Henry Gudmundson, och på bilden Yolanda Karlsson.

UBF:s styrelse 2016: Från vänster på fotot: Karolin Ring, Samuel Jonsson, Cecilia Rätz, Ingvar Sundh, Anders Jacobson, Mora Aronsson och Karin Wiklund. Ej på bild: Roger Andersson och Emil Nilsson.

Floraväktarläger

Floraväktarna inbjuder till ett läger i trakterna mellan Södermanland och Östergötland. Vi kommer att bo på Kolmårdsgården. Vi fokuserar på den sällsynta piplokan *Pleurospermum austriacum* – klassad som starkt hotad på rödlistan. Men vi kommer också att leta efter en del andra trevliga arter.

Vi samlas den 10 augusti på kvällen för att sedan vara ute i fält 11–14 augusti. Du kan välja att vara med under alla eller bara enstaka dagar. Du kan vara erfaren floraväktare eller intresserad av att bli. Är du ny får du gå tillsammans med någon van person.

SBF/Floraväktarna samt **Botaniska Sällskapet i Stockholm** (Floraväktarna i Södermanland) står för boendekostnader, middagar samt resekostnader (18:50 kr/mil) under fältdagarna.

För **mer information** kontakta Margareta Edqvist (0380-10629, margareta.edqvist@svenskbotanik.se).

Anmälan senast 15 juni, men anmäl dig gärna tidigare eftersom antalet platser är begränsat.

Mexikansk chiasalvia, *Salvia hispanica*, funnen som förvildad i Sverige

JOAKIM EKMAN TEXT & FOTO

DEN 17 SEPTEMBER 2014 besökte jag Edstippen i Ed socken, Upplands-Väsby kommun i Uppland, tillsammans med Göran Odelvik och Thomas Strid. Denna tipp är en av de få större tipparna i landet som ännu har en synnerligen intressant adventivflora, med arter som bland annat kommer in med butiks- och industriavfall. Genom åren har på denna lokal hittats en rad sällsynta växter, flera för första gången i landet.

Det var alltså med spänning som vi anlände och undrade vad det skulle bli för utbyte denna gång. Vid besöket hittades till exempel röd aubergin, *Solanum aethiopicum*, som setts här tidigare 2003 och 2013 samt kolokvint, *Citrullus colocynthis*. Kolokvinten har innan fyndet på Edstippen endast noterats en gång tidigare i landet sedan 1943, nämligen på Tagenetippen i Göteborgsområdet 2003 (Ekman 2015).

I en slänt på tippens södra del hittade vi ett flertal exemplar av en växt som vi omöjligt kunde komma på ens vad det var för släkte. Att det var något som tillhörde familjen Lamiaceae, kransblommiga, var vi tämligen övertygade om, men vad? Samma bestånd hade Håkan Andersson, Mora Aronsson, Göran Frisk och Owe Rosengren hittat vid sitt besök på lokalen några dagar tidigare, den 13 september. Belägg samlades och hamnade i högen med okända växter där det blev liggande.

Et år senare, i september 2015, låg jag sjuk i en rejäl luftvägsinfektion. Som omväxling till att sova bort infektionen slösurfade jag lite. Jag hamnade i gruppen "Vilken växt" på Facebook. Där diskuterade någon hur det gick med frösådd av chia-frön. Illustrerat med en bild.... men vad?? Bilden föreställde något som på pricken var lik den okända växten på Edstippen! Och så här nystades gåtan upp. Växtbestämning går inte alltid den ortodoxa vägen via bestämningsnycklar. I synnerhet inte när det inte fanns några karaktärer som behövdes för att nyckla arten, ingen planta hade ju blommat.

Chia, som fröna kallas i matvaruaffärerna, kommer från mexikansk chiasalvia, *Salvia hispanica*. Det finns även en kalifornisk chiasalvia, *Salvia columbariae*, som odlas i landet, oklart dock om den förekommer som livsmedel hos oss. Det finns ytterligare en *Salvia*-art som ger chia, nämligen *Salvia tiliifolia*, tarahumara chia, men den är inte känd i Sverige än, vare sig i form av importerade frön, mjöl eller som prydnadsväxt (Svengunnar Ryman i mail).

Den 14 oktober 2015 var det dags för nästa besök till Edstippen, tillsammans med Göran Frisk och Thomas Strid. Totalt hittade vi minst 300 ex på flera platser på tippen. Belägg insamlades även vid detta besök

Mexikansk chiasalvia, *Salvia hispanica*, utbredning i Sverige. Från Artportalen.

Mexikansk chiasalvia, *Salvia hispanica*, på Edstippen i Uppland 17 september 2014

och Thomas Karlsson vid Naturhistoriska Riksmuseet kunde senare på hösten bekräfta bestämningen av *Salvia hispanica*, mexikansk chiasalvia.

På Artportalen finns nu fynd från tio lokaler. Under 2014 noterades arten på en lokal i Kungälv förutom Edstippen. Påföljande år har den rapporterats från nio lokaler spridda från Laholm i söder till Uppsala i norr. I Danmark, i Köpenhamnsområdet, är den funnen på två platser, på kloaksand vid reningsverk 2011, 2014 och 2015 (Finn Skovgaard i mail).

Då arten först under de allra senaste åren fått ett uppsving i odling och används mycket i matlagning så kan fler förekomster förväntas de närmaste åren. De lokaler den dykt upp på är ruderatmarker med sopsandhögar, utfyllnadsmaterial, jordhögar och avfallsanläggningar. Så spana efter mexikansk chiasalvia kommande sensommar och höst!

Ett stort tack till Thomas Karlsson, Stockholm, som bekräftat bestämningen och till Svengunnar Ryman, Uppsala, och Finn Skovgaard, Köpenhamn, för uppgifter om närstående arter respektive förekomst i Köpenhamnsområdet.

Svenska fynd

Uppgifter från Artportalen (www.artportalen.se).

- Alatippen, Laholm, Halland
Jordhög på avfallsanläggning 2015-09-24 Anders Svenson (S) & Per Wahlén.
- Utfyllnadshamnen, Halmstad, Halland
Grusplan, fyllnadsjord 2015-10-03 Per Wahlén (foto på Artportalen).
- Långeberg, Göteborg, Västergötland
2015-08-30 Lars Ferm (foton på Artportalen); grus-/jordupplag 1 ex 2015-09-15 Johan Svedholm (foton på Artportalen).
- Nära Egnahemsgatan, Gärdet, Kungälv, Bohuslän
1 ex 2015-09-24 Lars Ferm (foto på Artportalen).
- Änggårde, Ytterby sn, Kungälv kn, Bohuslän
2014-09-01 och 2014-09-20 Lars Ferm (foton på Artportalen).
- Tuddarpstippen, Västra Stenby sn, Motala kn, Östergötland
Avfallsanläggning 1 ex 2015-09-08 Anders Svenson (OHN).
- Häradsuddens avfallsanläggning, Borg sn, Norrköping kn, Östergötland
Jordtäcka tippmassor 4 ex 2015-09-21 Bengt Nilsson & Anders Svenson (LD).
- Edstippen, Ed sn, Upplands-Väsby kn, Uppland Avfallsanläggning, på deponi med krossat och siktat industri- och butiksavfall 20 ex 2014-09-13 Håkan Andersson, Mora Aronsson, Göran Frisk & Owe Rosengren; 20 ex 2014-09-17 Joakim Ekman (S), Göran Odelvik & Thomas Strid (foton på Artportalen); 15 ex 2014-09-19 Jan Edelsjö & Anders Svenson (LD); hundratals ex 2015-08-18 Anders Svenson; minst 300 ex 2015-10-14 Joakim Ekman (S, UPS), Göran Frisk & Thomas Strid (foton på Artportalen); 2015-10-16 Mora Aronsson & Owe Rosengren; över 300 ex 2015-10-20 Håkan Andersson, Patrick Fritzson & Owe Rosengren; 2015-11-04 Anders Svenson.
- Berthåga kyrkogård, Uppsala, Uppland

Grusupplag, ruderatmark 2 ex 2015-09-06 Åke Berg (foto på Artportalen); 1 ex 2015-09-07 Patrick Fritzson & Owe Rosengren; 2 ex 2015-09-08 Håkan Andersson (foton på Artportalen).

- Nyby snötipp, Uppsala, Uppland
Snötipp med sopsandhögar 1 ex 2015-08-17 Håkan Andersson (foton på Artportalen); 1 ex 2015-08-23 Patrick Fritzson (foto på Artportalen); 1 ex 2015-09-11 Patrick Fritzson, Tor Jonzon & Owe Rosengren; 1 ex 2015-10-01 Patrick Fritzson & Owe Rosengren; 1 ex 2015-10-16 Mora Aronsson & Owe Rosengren; 1 ex 2015-11-04 Patrick Fritzson & Owe Rosengren; 1 ex 2015-12-01 Patrick Fritzson, Tor Jonzon & Owe Rosengren.

Herbarieförkortningar

LD Botaniska museet, Lunds universitet.
OHN Biologiska museet, Oskarshamn.
S Naturhistoriska riksmuseet, Stockholm.
UPS Evolutionsmuseet, botanik, Uppsala universitet.

Referenser

Ekman, J. 2015: Kolokvint på Edstippen. *Daphne* 26(1): 14–16.

Mexikansk chiasalvia, *Salvia hispanica*, på Edstippen i Uppland 14 oktober 2015

Cape St Vincent

PATRIK ENGSTRÖM TEXT & BILD

Cistus palhinhae

Biscutella vicentina

Pallenis maritima (t.h.)

I DET SYDVÄSTLIGASTE hörnet av Europa, där Algarves vindpinade klippor möter Atlanten, ligger Cape St Vincent (Cabo de São Vicente). Denna udde är en del av ett mycket större naturreservat, Parque Nacional de Sudoeste Alentejo e Costa Vicentina, som sträcker sig ca 40 km norrut längs Portugals västkust. Området är en platå med skarpa kanter där nästan lodräta klippväggar på dryga 100 m leder rätt ner i havet. Uppe på platån finns en rik flora där en mängd olika örter söker skydd mellan de vindpinade buskarna. Buskarna är oftast inte högre än att de når mellan knä och midja och en av de buskar man lägger märke till är cistrosen *Cistus palhinhae*, endemisk för området, som överallt står att finna med sina stora vita blommor och glänsande gröna blad. Vanliga är också olika ärtbuskar, oftast väldigt taggiga, samt solvändesläktingen *Halimium calycinum* (syn. *H. commutatum*) med sina gula blommor. *Cistus palhinhae* betraktades tidigare (kanske fortfarande av vissa) som en ekotyp av den mera vittspridda arten *ladanumcistros* *Cistus ladanifer* men skiljer sig från den senare bl.a. genom att aldrig ha stora bruna fläckar i blommorna (mycket vanligt hos *C. ladanifer*) samt genom att bladen är kortare, mer ovala och bredast ovan mitten. Höjden på busken har också angetts som en karaktär då *C. palhinhae* inte blir mer än 50 cm hög medan *C. ladanifer* oftast är manshög. Det är dock tveksamt om *C. ladanifer* skulle bli särskilt hög ute på den vindpinade platå där *C. palhinhae* växer.

På de branta klippväggarna växer bl.a. strandstjärna *Pallenis maritima* (syn. *Asteriscus maritimus*), strandkrassing *Lobularia maritima*, prasselört *Paronychia argentea* och rispen *Limonium ovalifolium*. Det finns också en kraftig släkting till vår vildmorot, *Daucus halophilus*, som verkar gilla närheten till havet. Man har goda chanser att hitta ett antal endemer, bl.a. växer två korsblommiga av släkterna mursenaper *Diplotaxis* och glasögonörter *Biscutella*, båda med artnamnet *vicentina*, lite varstans i sanden mellan buskarna. På samma ställen växer också en liten hyacintsläkting, brun sandhyacint *Dipcadi serotinum*, med sina klocklika blommor. Ärtväxten *Astragalus tragacantha* subsp. *vicentinus*, endemisk för området, växer ofta tätt intill eller rentav mitt i de små buskarna av fenicisk en *Juniperus phoenicea*.

Ameria pungens

En växt som vågar sig på att växa utanför buskarnas skydd mot vinden är triften *Armeria pungens* som på sina ställen bildar stora bestånd där de rosa blommorna lyser som små bollar i motljuset. Där hittar man också praktmire *Lysimachia monelli* som bidrar till färgpaletten med sina intensivt blå blommor vilka är tydligt större än de hos den mindre släktingen rödmire *Lysimachia arvensis*. Den invasiva arten gul middagsblomma *Carpobrotus edulis*, från Sydafrika, har trots sitt svenska namn lika ofta röda som gula blommor och har fått fäste även här. Lite varstans ses en buske med vita bärliknande frukter, *Corema album* (familjen ljungväxter *Ericaceae*), liksom olika snyltrötter *Orobanche*, och flockarun *Centaurium erythraea* samt olika arter inom familjen solvändeväxter *Cistaceae*.

Det är bitvis trångt mellan växterna och man kan exempelvis se småblommigt ärttörne *Ulex parviflorus* trängas med rosmarin *Rosmarinus officinalis* och bergstenfrö *Glandora diffusa* (syn. *Lithodora diffusa*) i täta kuddar. Ärtväxten *Erophaca baetica* ser nästan komisk ut med sina uppblåsta baljor och de röda blommorna hos lejongap *Antirrhinum majus* som sticker upp ur buskarna ser också rätt kul ut. En flockblommig växt, *Thapsia villosa*, växer mellan buskarna med sina stora gula blombollar, och nere vid marken kan man se den krypande gulsporesläktingen *Linaria amethystea* med sina små lila blommor. Andra lite lägre växter som ses mellan buskarna är *Iberis procumbens*, *Thymus camphoratus*, esparsetten *Onobrychis humilis* och klippeternellen *Phagnalon rupestre* för att nämna några. En art som blir lite mer högväxt är stor vaxblomma *Cerintho major*. Törelväxten *Euphorbia portlandica* har tjocka, saftiga blad och de njurformade glandlerna i blomställningen har små hornlika utskott.

Trots att området inte gränsar till Medelhavet får ändå floran till stora delar betraktas som en medelhavsflora. Området hyser som sagt en enorm blomsterprakt och är väl värt ett besök under mars eller april för den som är intresserad av vilda växter.

Ny stor lokal för ängsgentiana upptäckt i Nåsten

EMIL V. NILSSON

Delvis överblommade ängsgentianor på den nyupptäckta lokalen.

ONSDAGEN DEN 11 september gjorde jag en märklig upptäckt. Jag hade just cyklat på Fjärilsstigen som Uppsala kommun skapat längs delar av en grusväg i det nordvästra hörnet av skogsområdet Nåsten just väster om Uppsala. När Fjärilsstigen var slut stannade jag en stund och fick då upp ögonen för den överblommade växt som fanns över stora delar av vägytan. Jag tog några bilder på det som jag trodde var ängsgentiana *Gentianella amarella*, och sedan fortsatte jag på min cykeltur åt söder. När jag öppnade Artportalen på kvällen såg jag att det inte fanns någon ängsgentiana rapporterad från Nåsten. Tvivlet kom direkt, kanske hade jag misstagit mig? Jag tog kontakt med Lena Jonsell, tidigare lektor i Botanik vid Uppsala universitet och redaktör för praktverket *Upplands flora*, som bekräftade att det var just ängsgentiana. Först gjorde hon det via bilder som jag skickat, men sedan kunde hon inte hålla sig utan åkte ut till platsen själv.

Inga fynd från Nåsten på över 50 år

Förekomsten är märklig eftersom det finns så många plantor – det är en av de största lokalerna för ängsgentiana i Uppsala län idag om man jämför med rapporterade individantal på andra lokaler i Artportalen – och det är en skogsbilväg som inte verkar vara speciellt kalkrik (L. Jonsell, muntligen), men kanske framför allt för att ingen rapporterat ängsgentiana från den här delen av Nåsten tidigare. De lokaler som finns rapporterade i *Upplands flora* (Jonsell 2010) ligger minst en och en halv mil från denna nya lokal. När det gäller äldre rapporterade fynd så ligger de närmaste, Vadbacka, Forsbacka och Skogsängen, minst en kilometer norr om platsen (Almquist 1965).

I *Upplands flora* jämförs i regel resultaten av den senaste inventeringen med utbredningen 1927, men det finns ingen jämförelse för ängsgentiana. Det kommer sig av att den var så vanlig för hundra år sedan att Erik Almquist, som gjorde den inventering som ligger till grund för 1927 års utbredningskartor, inte bemödade sig om att ha med den i sin bok om *Upplands vegetation och flora*. Den fanns ju ändå överallt! Inte kunde han veta att arten skulle minska med mer än 98 procent fram tills idag (Lennartsson & Svensson 1996).

Plantor i frukt

I Nåsten växer ängsgentianan strax norr om slutet på Fjärilsstigen, men framför allt på den skogsbilväg som svänger av mot nordväst ända fram till vändplanen efter en halvkilometer. Delar av vägen är fullkomligt övervuxen av ängsgentiana. De flesta plantorna är små men några är riktigt kraftiga, över en halv meter höga och rikt förgrenade. När jag kom till platsen var samtliga överblommade och den stora majoriteten

Skogsbilvägen och lokalen för ängsgentiana.

var i frukt med bara lite frö kvar i kapslarna. Man får också intrycket att de sprider sig längs vägen söderut då det förekommer några spridda grupper av plantor längs vägen.

Lokalens ursprung okänt

I Uppland finns ängsgentiana främst på kalkrik mark i nordost. De flesta lokalerna är också där skogsbilvägar. Dagens förekomster i de centrala delarna av Uppland är däremot knutna till naturbetesmarker. Fram tills för runt hundra år sedan var ängsgentiana vanlig i naturbetesmarker och slätterängar. Man kan inte annat än stilla undra hur det kommer sig att det dyker upp så många ängsgentianor i Nästen som med tanke på närheten till Uppsala borde vara en av Sveriges mest välundersökta marker. Det är något av ett mysterium.

Tack till Lena Jonsell för uppgifter om tidigare kända nutida och historiska lokaler av ängsgentiana och för kontroll av min artbestämning.

Litteratur

- Almqvist, E. 1965. Flora Upsaliensis. Uppsalatraktens växter. Almqvist & Wiksell, Stockholm.
- Jonsell, L. 2010. Upplands flora. SBF-förlaget.
- Lennartsson, T. & Svensson, R. 1996. Patterns in the decline of three species of *Gentiana* (*Gentianaceae*) in Sweden, illustrating the deterioration of semi-natural grasslands. *Symbolae Botanicae Upsaliensis* 31: 169–184.

Paddling och botanik

Oväntad upptäckt av flotagräs i Sörmland

ROLF WAHLSTRÖM TEXT, SVEN MALCHEREK FOTO

SOMMAREN 2014 VAR mycket varm med sköna badtemperaturer i de sörmländska sjöarna. När jag strosade omkring i strandkanten vid ett allmänt bad i Yngern råkade jag stöta på en ny lokal för den sällsynta och rödlistade skaftslamkrypan *Elatine hexandra* (Wahlström 2015). Sommaren 2015 var till en början inte alls lika varm och solig, men det hindrade förstås inte att jag och min gamla studiekompis i slutet av juli gav oss ut på den årliga kanotturen. Denna gång valde vi att paddla på den ensligt belägna och svårtillgängliga Finnsjön, en näringsfattig klarvattensjö i Mälarmården, ett stort skogsområde som bland annat innefattar Åkers kronopark söder om Strängnäs.

Uppvärmning med näckrosor

De botaniska ambitionerna var lågt ställda. Jag hade visserligen tänkt titta lite närmare på de vita näckrosorna för att lära mig se skillnad på de två underarterna sydnäckros och nordnäckros *Nymphaea alba* ssp. *alba* respektive *N. a.* ssp. *candida*, men i övrigt var tanken att njuta av natur, enslighet, måttlig fysisk ansträngning och samvaro. Vädet var hyggligt, något svalt, men solen tittade fram emellanåt och vi slapp regn.

Vi paddlade runt stränderna och inspekterade ett antal vita näckrosor. Flertalet verkade vara av den nordliga typen, men det fanns också exemplar med sydliga karaktärsdrag. Så paddlade vi in i ett sund mellan stranden och en större holme i sjön. Vår framfart hindrades av vass och starr, men när vi vände om hamnade vi mitt i ett bestånd

Nordnäckros *Nymphaea alba* ssp. *candida*. Finnsjön, Gryts socken.

av en vackert blommande igelknopp med meterlånga platta flytblad. Konstaterade att det måste vara plattbladig igelknopp *Sparganium angustifolium*, en mindre allmän art i Sörmland.

Den som inte söker han finner

Lite lagom upplyfta av detta fynd paddlade vi vidare efter stranden och rundade den nordöstra delen av holmen för att ta oss ned i sjöns långa sydliga utlöpare. Då kommer överraskningen – en stor vattenyta är alldeles grön, täckt av påtagligt smala och långa flytblad samt enstaka blad av gul näckros *Nuphar lutea*. Här och var sticker också vackert svängda blomstjälkar upp med gulaktiga igelknoppshuvuden. Vi har hittat flotagräset *Sparganium gramineum*, som jag dittills endast drömmande betraktat på den förtrollande habitatbilden i Den nya nordiska floran (Mossberg & Stenberg 2003). Vi ser ett tjugotal blomstjälkar och minst lika många plantor utan blomning.

Försvunnen från Sörmland?

Hemkommen tittar jag först i Sörmlands flora (Rydberg & Wanntorp 2001) och nu kommer nästa överraskning: "arten tycks i det närmaste vara försvunnen från Sörmland" (sida 672). Hoppsan! Är detta verkligen sant? Lugnas något av att det i Artportalen finns rapporter om flotagräs från tre sjöar i södra Sörmland under perioden 2008–2012 (uppgiftslämnare Ursula Zinko, Länsstyrelsen, Sörmland). Men hur kommer det sig att man under 20 års florainventering inte fick ett enda fynd av flotagräs? Det kan knappast vara så att den etablerat sig under 2000-talet när den snarare verkar vara på tillbakagång i denna del av landet. I Upplands flora (Jonsell 2010) konstateras det med en liknande formulering att arten minskat drastiskt i landskapet och endast noterats från en enda lokal i den nordligaste delen.

Bestämningen måste konfirmeras!

Kommen så långt blir jag osäker, tänk om det trots allt inte är flotagräs! Skickar några foton till mer botaniskt kompetenta personer och får preliminärt lugnande besked, men med den ultimativa uppmaningen

Plattbladig igelknopp *Sparganium angustifolium*. Honhuvudenas fäste, med eller utan skaft, är skilt från stödbladsväcken. Finnsjön, Gryts socken.

Flotagrässets *Sparganium gramineum* växtplats i Finnsjön, Åkers socken. I bakgrunden nordöstra stranden på sjöns största holme.

att ta representativt belägg. Sagt och gjort, dagen därpå åker jag och min fotograferande svärson tillbaka till Finnsjön och paddlar ut till de två igelknoppslokalerna. Den plattbladiga igelknoppen växer på 60–70 cm djup medan djupet på flotagrässets växtplats är 140–150 cm. Botten är humusrik och lite stenig på båda ställena, men en stor skillnad är att den förra växtplatsen är skyddad från vågor och strömmar, medan flotagrässets växtplats ligger öppet i skärningspunkten mellan sjöns övre öst-västliga utbredning och den långa sydliga utloppsviken, säkerligen på ett helt annat sätt utsatt för vågor och strömmar.

Totala längden på beläggexemplarets stjälk visar sig vara 180 cm, medan det längsta bladet, utgående från basen, är 2,3 meter. De helt platta bladen är 2–3 mm breda, den plattbladiga igelknoppen har 5 mm breda blad. Den säkraste artskiljande karaktären är dock honhuvudenas utsprång på blomstjälken. Flotagrässets honhuvuden utgår alltid från stödbladsvecket, vare sig de har skaft eller inte. Den plattbladiga igelknoppens honhuvuden utgår däremot alltid skilt från stödbladen. Dessutom har flotagräset kortare och vinklade märken, medan den plattbladiga igelknoppens är längre och platta. Artbestämningen har konfirmerats av Thomas Karlsson på Riksmuseet och det pressade beläggexemplaret kommer att förvaras där. Lokalens koordinater finns inlagda i Artportalen.

En överraskning till

Så långt är allt gott och väl. Men det kommer en överraskning till. När vi två veckor senare åter besöker Finnsjön för att hämta visningsexemplar till en utställning av vattenväxter, finner vi att de långa smala flotagräsbladen täcker en tre gånger så stor yta som vid mina tidigare besök! Visserligen inga blomstjälkar vid detta tillfälle, men vid återbesök en

vacker höstdag i oktober med spegelblankt vatten kan jag från motsatta stranden med kikare notera minst ett 20-tal blomstjälkar i detta område.

Frågor utan svar

Några frågor pockar på svar. Fanns detta stora bestånd för 20 år sen? Varför upptäcktes det inte under inventeringen till Sörmlands flora? Vilka krav ska ställas på inventering av sjöar i samband med landskapsfloror? Om beståndet har tillkommit senare, och om förhållandena är desamma för de tre andra fyndsjöarna, hur kan detta i så fall förklaras?

En nordlig eurasiatisk växt

Jag läser på mer om flotagräset. Arten hör enligt Hultén (1950) till gruppen "Nordliga, eurasiatiska växter, som saknas i Mellaneuropa". Till denna grupp hör t.ex. också gyttrad igelknopp *Sparganium glomeratum*, klotstarr *Carex globularis*, skvattram *Rhododendron tomentosum* och mossviol *Viola epipsila*. Arter i denna grupp kan förekomma från Island, via Skandinavien och delar av nordligaste Mellaneuropa, genom hela Ryssland bort till Stillahavskusten inklusive Japan och i vissa fall över till Alaska. Detta gäller dock inte flotagräset, vars utbredning i väster begränsas till Sverige och Finland; den förekommer inte heller söder om norra Skåne och Blekinge. Däremot återfinns den österut i de baltiska länderna, och över hela Ryssland från längst i väster¹ ända bort till trakterna runt Ochotska havet (Bobrov & Mochalova 2013), där den också är funnen på Hokkaido², Japans nordligaste ö. Däremot förekommer den inte i Alaska. I Norge³ är den sällsynt och lokaliserad till ett fåtal platser i de sydöstligaste fylkena, Østfold, Akershus och Hedmark, nära gränsen till Sverige (Often 2002, Artsdatabanken 2015).

Miljoner år på nacken

Hulténs förklaringar till den nutida utbredningen av arktiska kärlväxter har till stora delar bekräftats i senare studier även om hans postulat att spridning inte kunnat ske över Nordatlanten inte får stöd i mer samtida forskning (Abbott & Brochmann 2003). Flotagräset har en nära släkting i Nordamerika, *S. fluctuans*; de två arterna har utvecklats från en gemensam föräldraart, vilket framkommit genom mycket avancerade fylogenetiska analyser av fossilt material. Denna differentiering bedöms ha uppkommit som en följd av att bestånden geografiskt splittrades i samband med den långa istiden i övergången mellan tertiär och kvartär tid för drygt två och en halv miljoner år sedan (Sulman m.fl. 2013). *S. fluctuans* har en huvudsakligen nordöstlig utbredning från Newfoundland till New Jersey, med spridda förekomster västerut i både Kanada och USA, ända till Stillahavskusten.

Sparsam förekomst i nästan alla landskap

En genomgång av rapporter i Artportalen visar att arten sedan år 1950 rapporterats från alla svenska landskap utom Öland och Gotland; den är inte heller rapporterad från Torne lappmark. Under perioden 1950–1999 föreligger 117 unika rapporter, varav tre från Sörmland. Medelpad toppar med 38 lokaler, Västergötland uppvisar 30 lokaler och Östergötland 15 stycken. Från övriga landskap finns högst fem rapporter. För Medelpads och Västergötlands del har fynden i huvudsak gjorts i samband med inventeringar för landskapsfloror. Under de

Flotagräsets *Sparganium gramineum* blomställning. Honhuvudens fäste, med eller utan skaft, utgår från bladvecken. Finnsjön, Åkers socken.

Författaren med hela belägget av flotagräs *Sparganium gramineum*. På bilden syns att de mer än två meter långa bladen utgår från basen. Cirka en tredjedel av beläggets blad ligger och flyter på vattnet.

senaste åren (2000–2015) har 71 lokaler rapporterats i Artportalen, några sammanfallande med tidigare kända lokaler men flertalet nya. Nu toppar Blekinge med 20 lokaler (landskapsinventering), följt av Småland med 10 lokaler (i Smålands flora (Edqvist & Karlsson 2007) anges dock 103 fyndplatser i landskapet) och Pite lappmark med sex (pågående florainventering). I övriga landskap är högst tre lokaler rapporterade. Intressant nog är totala antalet rapporterade lokaler (exklusive Småland) nästan identiskt med antalet markerade fyndplatser (med 16 km radie) på distributionskartan i Hulténs atlas (Hultén 1950).

Båtburna inventeringar

Flotagräset är således glest spritt över hela svenska fastlandet från norra Skåne till Norrbotten. Dess förekomst kan vara delvis förbisedd, vilket anhopningen av fynd i samband med systematiska florainventeringar talar för. Detta gällde dock som nämnts inte för Sörmlands del och inte heller för Uppland, där till exempel nästan alla sjöar i den mycket sjörika Norrtäljetrakten besöktes (Joakim Ekman, personligt meddelande), utan något fynd av flotagräs. I Sörmland är antalet större sjöar⁴ omkring dubbelt så många som i Uppland, och under inventeringsperioden fanns inte resurser att besöka alla dessa. Det blev också oftare strandobservationer än båtutfärder (Hans Rydberg, personligt meddelande). Dessa förhållanden borde bli en sporre för alla botaniskt intresserade paddlare och båtfarare som ger sig ut på sörmländska sjöar. Håll utkik!

Vattenspagetti och kräslighet

Flotagräset framstår som en lite mystisk växt, som ofta gäckar säker bestämning eftersom rent vegetativa bestånd förekommer i stor utsträckning och eftersom även några andra igelknoppsarter kan ha långa flytblad. Dessutom kan artbestämningen vara besvärlig på grund av hybridisering; ett av mina belägg visade sig vid eftergranskning vara *S. angustifolium* × *gramineum*. Men låt inte sådana trivialiteter förskräcka

– det är en fascinerande syn när kanoten glider fram över skogssjöns mörka vatten och plötsligt befinner sig intill ett bestånd med flera meter långa, vackert gröna och smala blad. Barn i södra Småland kallade den vattenspagetti⁹, en mycket träffande beskrivning.

Enligt Carl von Linné (citerat från Den virtuella floran) användes bladen till kreatursfoder på 1700-talet i landets norra delar: "Kor och hästar tycka mer om dennas blad än alla andra gräs, och därför är det ett svenskt ordspråk: 'han lefver som ko i flotagräs', d. v. s. han lefver ett lyckligt lif i kräslighet". Nuförtiden blir nog botanister gladare än kor och hästar över åsynen av denna säregna växt. Min förhoppning är att fler botanister får lust att ge sig ut på näringsfattiga skogssjöar. Flotagräset borde kunna finnas på fler platser än de vi nu känner till.

NOTER

- 1 National park 'Smolensk Lakeland'. www.poozerie.ru/en/home
- 2 Matsuyama wetland in Bifuka town is northernmost high moor in Japan. <http://good-hokkaido.info/en/bifuka-matsuyama-wetland>
- 3 I Norge heter *S. gramineum* 'sjøpiggeknope', medan *S. angustifolium* kallas 'flotgras'. Risk för språkförbistring!
- 4 Vatteninformationssystem Sverige. www.viss.lansstyrelsen.se
- 5 Uppgiftslämnare: Henry Gudmundson.

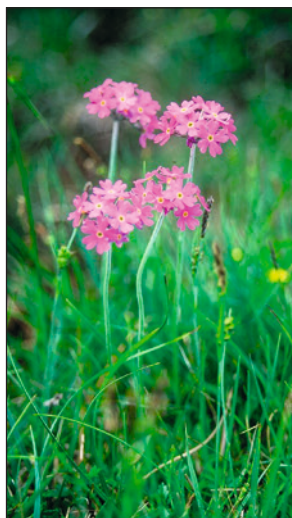
Tack till Thomas Karlsson för noggrann kontroll av artbestämningen.

LITTERATUR

- Abbott, R. J. & Brochmann, C. 2003: History and evolution of the arctic flora: in the footsteps of Eric Hultén. *Molecular Ecology* 12(2): 299–313.
- Artsdatabanken 2015: Artskart 1.6. [Besökt på artskart.artsdatabanken.no 2016-03-14]
- Bobrov, A. A. & Mochalova, O. A. 2013: Notes on aquatic vascular plants in Magadan region. *Botanicheskii Zhurnal* 98(10): 1287–1299.
- Den virtuella floran. <http://linnaeus.nrm.se/flora/mono/spargania/sparg/spargra.html>
- Edqvist, M. & Karlsson, T. (red.) 2007: Smålands flora. SBF-förlaget. Uppsala.
- Hultén, E. 1950: Atlas över växternas utbredning i Norden. Generalstabens litografiska anstalts förlag. Stockholm.
- Jonsell, L. 2010: Upplands flora. SBF-förlaget. Uppsala.
- Mossberg, B. & Stenberg, L. 2003: Den nya nordiska floran. Wahlström & Widstrand. Stockholm.
- Often, A. 2002: Vingersjøens nordøstende: våtmarker med 6 rødlistede karplanter. *Blyttia* 60: 149–155.
- Rydberg, H. & Wanntorp, H.-E. 2001: Sörmlands flora. Botaniska sällskapet i Stockholm. Stockholm.
- Sulman, J. D., Drew, B. T., Drummond, C., Hayasaka, E. & Sytsma, K. 2013: Systematics, biogeography and character evolution of Sparganium (Typhaceae): Diversification of a widespread, aquatic lineage. *American Journal of Botany* 100(10): 2023–2039.
- Wahlström, R. 2015: Bad och botanik. Nakenbadandets betydelse för skaftslamkrypans fortbestånd på dess östligaste lokal. *Daphne* 26(1): 2–6.

Sista säsongen för Nyköpingsfloran

HANS RYDBERG

Ännu blommor majvivan *Primula farinosa* på många platser kring Nyköping, här på en strandäng vid Labro ängar – ett naturreservat med höga botaniska värden.

PROJEKTET NYKÖPINGS FLORA startade 2014 med inventeringar i och omkring tätorten. Arbetet fortsatte 2015 och kommer att avslutas säsongen 2016. Av de 50 delområdena som ska inventeras är det 12–13 kvar som är obokade. Varje delområde har en storlek av 1–2 km², men storleken varierar mycket. Vi är 14 inventerare men många av oss kommer att använda säsongen 2016 till att slutföra redan bokade områden. Det innebär att vi behöver lite förstärkning i arbetets slutfas. Nyköping med omnejd är ett av de botaniskt mest intressanta områdena på svenska fastlandet och många botanister har besökt trakten under åren. Det finns således ett mycket fint jämförelsematerial att använda för att se förändringar som skett i områdets vegetation och flora. Det finns också över hundra år gamla sockensammanställningar och det är det som gör dagens inventering så intressant – vi kan se vad som skett i floran under de senaste hundra åren!

När inventeringen är avslutad inleds arbetet med att skriva en bok. Det blir en unik skildring av detta så fantastiska område, där läsaren kan följa med under vandringar i orkidérika kärr, fina kalkfuktängar, lummiga ädellövskogar av sydsvensk modell, kalkberg med yppig växtlighet, örtrika skogsbryn med stenfrö *Lithospermum officinale*, pukvete *Melampyrum arvense* och stallört *Ononis spinosa* subsp. *hircina*, naturbetesmarker med artrik växtlighet och en rikedom av örter spridda från trädgårdar, hamnar och trafikleder på skräpmarker och i tätortsnära skogar. Sedan år 2000 har cirka 1 350 arter, underarter och hybrider anträffats i området och vi kommer troligen upp i 1 400 arter när vi summerat resultatet från inventeringen. Området har en yta av 95 km², det vill säga knappt fyra ekonomiska kartblad.

Naturen kring Nyköping är delvis skyddad. Skälen är oftast botaniska. Kring tätorten finns inte mindre än 8 naturreservat samt ytterligare två Natura 2000-områden. Några områden av botaniskt intresse ligger inom de så kallade gröna kilarna – stråk av naturmark som enligt översiktsplanen ska skonas från exploatering. I områden som inte är skyddade sker stora förändringar. Ny bebyggelse i en starkt växande tätort och nya trafikleder skapar nya miljöer. Områden med växter som hör till ett ursprungligt skogs- och beteslandskap ersätts med kulturmarker, där det inledningsvis finns talrika ytor för adventivväxter, trädgårdsflyktingar och vanliga ogräs. Bland dessa växter hittar vi i området intressanta arter som gullört *Amsinckia micrantha*, bolmört *Hyoscyamus niger*, luddveronika *Veronica opaca*, rättsvingel *Vulpia myuros* och många fler.

Så vill du vara med och ro Nyköpingsfloran i hamn – kontakta mig för information om vilka områden som är kvar att inventera. Och jag lovar – det kommer att dyka upp många intressanta växter på din

vandring i denna fantastiska blomsterträdgård där tamt och vilt blandas, där kalkstenar sätter sprätt på artrikedomen och där överraskningar hela tiden ligger på lur!

Hans Rydberg (projektledare)
Ek, Västergården, 646 91 Gnesta
070-394 43 63
hans@cmag.se

Den lummiga Nyköpingsnaturen bjuder på många överraskningar. Här flyter Nyköpingsån förbi. Vad gömmer sig bakom nästa krök? Jo, mattor av ramslök *Allium ursinum* och vitskråp *Petasites albus*!

Floraväkteri i Stockholms skärgård – en rolig utmaning

JAN ANDERSSON

VAD ÄR MER unikt för Stockholms län än dess skärgård? Länets kust, från Arholma i norr till Landsort i söder, en sträcka på ca 15 mil, domineras av Östersjöns största skärgårdsområde med nästan 30 000 öar, holmar och skär – bara överträffad av Skärgårdshavet i sydöstra Finland.

Det ger roliga utmaningar för Floraväkteriet i Stockholms län. Det krävs båt, kanot, eller andra flytetyg för att ta sig till lokalerna. Vissa öar kan bara nås under optimala väderförhållanden.

Skärgårdsnaturen är speciell på många sätt. Landhöjningen gör att det ständigt skapas nytt land, havsvikar grundas upp och torrläggs successivt. Det ger möjligheter för pionjärarter som havtorn *Hippophaë rhamnoides*. Temperaturen är jämnare över året som ett resultat av vattnets buffrande verkan, med milda höstar men också kyliga vårar. Somrarna är soligare än vad som gäller på fastlandet, men luftfuktigheten är generellt högre. Vind och saltpåverkan kan vara prövande för många växter. Fågellivet påverkar dessutom genom

Vy från Storharan i Södra Spjutstensfjärden i Stockholms norra skärgård.

gödning. När man rör sig från innerskärgård till ytterskärgård förändras landskapet från ett fastlandslikt "insjölandskap" till att längst ut mest bestå av kalspolade skär.

Under 2015 har vi på ett ganska systematiskt sätt floraväktat Stockholms skärgård, och har ambitionen att fortsätta med detta åren framöver. Det tar tid att täcka in området.

Skärgården hyser speciella biotoper som ger fristäder åt sällsynta och rödlistade växter. Hit hör öar med urkalksten som utvecklat en kalkhällsflora. Under 2015 floraväktades och kärleväxtinventerades bl a Munkö, Nedergårdsö, öarna kring Möja samt delar av Ornö och Utö. Här ingick bl a arter som röd skogslilja *Cephalanthera rubra*, toppjungfrulin *Polygala comosa*, guckusko *Cypripedium calceolus*, skogskorn *Hordely-mus europaeus*, skugglosta *Bromopsis benekenii* och skogssvingel *Drymochloa sylvatica*. I våra trakter är också de flesta låsbräknar kust- eller skärgårdsbundna, t ex dvärglåsbräken *Botrychium simplex* och rutlåsbräken *B. matricariifolium*, som ser ut att gynnas i de speciella biotoper som utvecklas där. Dessa arter floraväktas också nästan årligen.

Du som är intresserad av floraväkteri kontakta Jan Andersson, som samordnar verksamheten i Stockholms län. Se kontaktuppgifter sist i häftet.

Toppjungfrulin (t.v.) och rutlåsbräken, båda tagna på Nedergårdsö utanför Ornö i Stockholms södra skärgård (2015).

Årets växt 2016

– smörbollar

SMÖRBOLLAR *Trollius europaeus* är en flerårig ört som blir 70 cm hög. Stjälken är kal, ogrenad och har nertill vissna bladresten. De nedre bladen är långskaftade och femflikiga. Blomman är gul, klostrund och mäter 2,5–3 cm. De många foderbladen (10–15) är gula, kupade och omsluter de mindre kronbladen som också är 10–15 till antalet. Inuti blommorna finner man ofta en liten blomsterfluga av släktet *Chistocheta* som pollinerar växten och vars larver lever av fröna. Blomningen sker från maj till juli och var något som uppmärksammades i det gamla bondesamhället. I Norrland kallades växten laxblomster eftersom den visade sina blommor när laxen gick till och det viktiga fisket kunde börja. Andra välkända namn är daldockor och bullerblomster.

Smörbollar växer i större delen av Sverige men med tyngdpunkt i den norra halvan. Växtplatserna är fuktiga, gärna översilade och näringsrika. Ofta är lokalerna hävdade genom slätter eller måttligt bete men smörbollar klarar även några års ohävd. Betsdjuren låter plantorna stå kvar då de smakar mycket skarpt. Högörtängar, glesa lövskogar, fjällbjörkskogar, kanten av skogskärr, vägkanter och bäckstränder är exempel på ställen där arten kan växa. I åtminstone delar av södra Sverige verkar smörbollar ha minskat i utbredning. Växten odlas ibland och kan då sprida sig ut i mer naturlig vegetation.

Under 2016 behöver vi din hjälp att rapportera fynd av smörbollar. Du kan rapportera direkt på Artportalen www.artportalen.se. Försök att uppskatta antalet plantor. Under rubriken "Biotop" kan du endera använda dig av de fasta alternativ som finns eller skriva i fri text ex. högörtäng, fjällbjörkskog osv. Anteckna gärna eventuella följeväxter.

Vill du hellre skicka in dina rapporter via vanlig post finns rapportblankett som du kan fylla i på SBF:s webbsida www.svenskbotanik.se

Skicka in dina rapporter senast **15 oktober 2016** till

Ulla-Britt Andersson
Kummelvägen 12
386 92 Färjestaden
Tel: 0485-332 24
Mobil: 0705-36 78 36
E-post:
ullabritt.oland@gmail.com

Svamp i skogsvägskanter

KLAS JAEDERFELDT TEXT & FOTO

ATT BLI GAMMAL och stel och därtill drabbas av postpolio är inte särskilt kul och särskilt inte för en mykolog. Rädningen för mig, som har svårt att gå med två kryckor i skogen, är skogsvägar.

På ca fem minuter når jag med bil mina tre vägar strax söder om Ringåkers tätort. Jag har kallat dem väg 1 (en promenad på ca 500 m, koordinat i mitten av lokalen: RT90 6543363, 1503997), väg 2 (ca 350 m, RT90 6543353, 1504087) och väg 3 (350 m, RT90 6543977, 1503455). Väg 1 och 3 är delvis byggda med kalksten vilket syns på svampfloran. Alla tre vägar kantas av barrblandskog, men redan ca 5 meter in i skogen från väg 1 och 2 finns nästan ingen svamp. Vid väg 3 finns istället fin svampskog. Man kan hitta kul svampar på alla tre men väg 1 är en Hot Spot.

Det började redan i våras med en murkla som heter slät pokalmurkla *Helvella leucomelaena* och som jag aldrig upplevt tidigare, och inte bara en eller två eller hundra, nej de fanns i tusental! Övriga vårsvampar var pokalmurkla *Helvella acetabulum*, toppmurkla *Morchella conica* och en pytteliten rödorange skålsvamp vid namn mullskål *Pulvinula constellatio*.

Efter en sommar med massor av kantareller så var det dags för höstsvampar. De flesta kan ni läsa i artlistan nedan, men några skall jag nämna särskilt här. Bara ca 50 meter in på väg 2, som utgår från samma ställe som 1:an, hittade jag parkhattmurkla *Helvella albella*. Alldeles intill där 1:an och 2:an börjar finns en bit gammelskog där jag hittat fingersvampen *Lentaria dendroidea* och två mycel av lakritsmusseron *Tricholoma apium*.

De bästa fynden på väg 3 är svart pokalmurkla *Helvella queletii* och tajgataggsvamp *Phellodon secretus*.

Över. *Helvella leucomelaena*
slät pokalmurkla

Under. *Pulvinula constellatio*
mullskål

Artlista från väg 1

- Albatrellus confluens* brödticka
Albatrellus ovinus fårticka
Bankera violascens grantaggs-
 svamp, 2 lokaler
Calocera furcata dvärggull-
 horn, på gran
Cortinarius callisteus lokspind-
 ling
Cortinarius delibutus gulspind-
 ling
Cortinarius pseudoglaucopus
 violetteradad spindling
Cortinarius sulfurinus persilje-
 spindling, minst 3 mycel
Cinereomyces lindbladii
 gråporing
Helvella acetabulum pokal-
 murkla
Helvella albella parkhattmurkla
 (i kanten av väg 2 men bara
 ca 50 meter från väg 1
 fågelvägen)
Helvella leucomelaena slät
 pokalmurkla, tusentals
 fruktkroppar. Även på
 hösten visar den sig med 10
 fruktkroppar.
Hydnellum conrescens zon-
 taggsvamp, många lokaler.
 Ofta tillsammans med svart
 taggsvamp *Phellodon niger*.

- Kuehneromyces lignicola* som-
 marstubbskivling
Lactarius hygginoides
Lactarius scrobiculatus svavel-
 riska
Lentaria dendroidea (en finger-
 svamp), 1 mycel
Morchella conica toppmurkla
Onnia tomentosa luddticka
Phellodon connatus svartvit
 taggsvamp, flera lokaler
Phellodon niger svart tagg-
 svamp. Minst 15 lokaler.
 Ofta tillsammans med
 zontaggsvamp *Hydnellum*
conrescens.
Pulvinula constellatio mullskål,
 2 lokaler
Rugosomyces chrysenteron
 gullmusseron
Sarcodon fennicus bitter tagg-
 svamp, 2 lokaler
Stropharia hornemannii stor
 kragsskivling. Denna skall
 gilla sura skogar så jag
 vet inte vad den har här
 att göra, det mesta verkar
 kalkhaltigt.
Tricholoma apium lakritsmusse-
 ron, 1 lokal med 2 mycel

lokal 3 |
 lokal 1 |
 lokal 2 |

Bankera violascens grantaggsvamp

Phellodon connatus svartvit taggsvamp

Phellodon niger svart taggsvamp

Cortinarius sulfurinus persiljespindling

Lentaria dendroidea (en fingersvamp)

Cortinarius pseudoglaucopus violettrandad spindling

Cortinarius callisteus lokspindling

Floraväkteri med förhinder

På spaning efter den svårupptäckta skaftslamkrypan

ROLF WAHLSTRÖM

SKAFTSLAMKRYPAN *Elatine hexandra* är en rödlistad vattenväxt (EN= starkt hotad (ArtDatabanken 2015)), som jag sommaren 2014 hade nöjet att finna på en ny lokal i Yngern sydväst om Södertälje (Wahlström 2015). Det var ett relativt stort bestånd, med åtminstone ett 50-tal plantor inom ett 1 × 4 m stort område. Vattendjupet var cirka 20 cm och botten bestod av grov sand med liten mängd dyig mull. I samma område växte sylört *Subularia aquatica*, löktåg *Juncus bulbosus*, notblomster *Lobelia dortmanna*, strandpryl *Plantago uniflora*, hårslinga *Myriophyllum alterniflorum*, styvt braxengräs *Isoetes lacustris* och enstaka exemplar av gräsnete *Potamogeton gramineus*. En tidigare känd lokal med omkring 20 plantor fanns drygt 100 meter söderut på en liknande växtplats, men där förelåg även relativt gles vassförekomst.

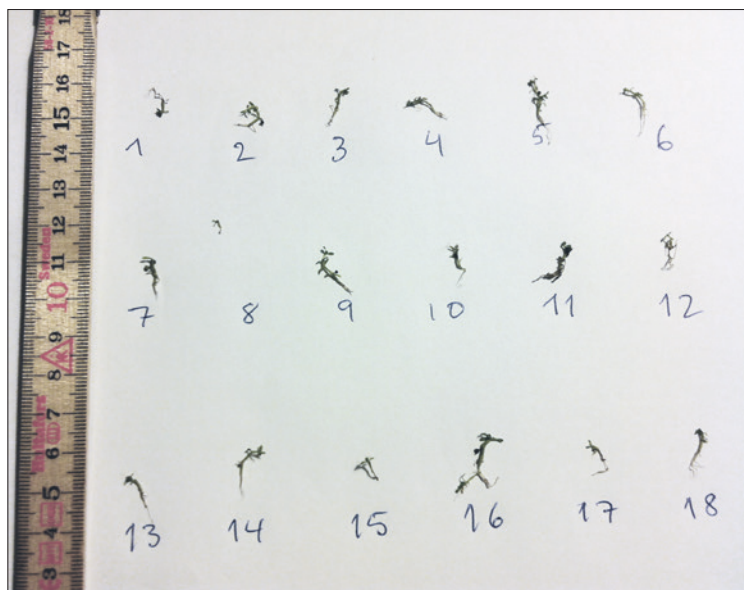
Givetvis var jag intresserad av hur det skulle se ut nästkommande sommar, så vid samma tid i början på augusti 2015 gjorde jag ett besök på platsen. Till min stora besvikelse hittade jag inte en enda planta! Däremot fanns minst ett 40-tal plantor på den andra lokalen, således rikligare än året innan. Funderade över tänkbara orsaker. Vattentemperaturen hade varit betydligt lägre under både juni och juli jämfört med 2014. Detta kan ha haft större inverkan på den nya lokalen som låg öppnare mot vågrörelser med tillförsel av kallare vatten och utstrålning från ytan jämfört med den andra lokalen som fick visst skydd i båda avseendena av den omgivande vassen.

Kände viss tröst i vetenskapen att den ettåriga skaftslamkrypan kan producera mycket frö som kan lagras under lång tid och dessutom gro sent på säsongen (Edlund 2014). Gjorde därför ett nytt besök den 28 september försedd med vattenkikare. Även denna gång verkade det först vara helt tomt på plantor. Gick omkring en lång stund inom det aktuella området, men var nära att ge upp när jag fick syn på en liten kudde, cirka 2 cm i diameter, med de typiska spatelliknande bladen och vad jag bedömde vara några uppstickande blomknoppar. För att vara alldeles säker tog jag upp en liten nypa, som jag bedömde kunde innehålla några få plantor. Döm därför om min förvåning när jag kommer hem och släpper ner materialet i en vattenskål och finner att den lilla trifsen innehåller så många som arton (18!) separata plantor, alla med egna rotskott och flera med blomknoppar. Storleken varierade från 4 till 12 mm, exklusive rottrådarna.

Flera lärdomar kan dras. Bästa tiden för inventering av lokaler för skaftslamkrypa är troligen september eller till och med oktober, i alla händelser inte tidigare än slutet av augusti. Det är mycket svårt att uppskatta antalet plantor i ett bestånd. I detta fall växte alla plantor tätt tillsammans, i andra fall kan en planta dra i väg 10–15 cm och skicka ner rotskott med nya plantor på vägen. Nackdelen med sen inventering är att vattnet ofta är väl kyligt för snorkelinventering, i alla fall utan våtdräkt, och att algpåväxten kan vara betydande, vilket ytterligare försvårar upptäckt. Återfyndet visar dock otvetydigt att det måste finnas gott om frön på lokalen, även om alla plantor rimligen inte kan utvecklas när de växer upp så tätt. Grobarheten är tydligen god när den väl kommer i gång, vilket inger förhoppningar att beståndet kommer att vara livskraftigt.

Litteratur

- ArtDatabanken 2015. Rödlistade arter i Sverige 2015. ArtDatabanken SLU. Uppsala.
- Edlund, A. 2014: Skaftslamkrypa – *Elatine hexandra*. Undersökningsmetodik. Rapport 2014:20. Länsstyrelsen i Kronobergs län. Växjö.
- Wahlström, R. 2015: Bad och botanik. Nakenbadandets betydelse för skaftslamkrypans fortbestånd på dess östligaste lokal. *Daphne*. 26(1): 2–6.

Ovan. Skaftslamkrypa *Elatine hexandra*.

FOTO JAN ANDERSSON

T.v. Skaftslamkrypa *Elatine hexandra*. Samtliga 18 exemplar växte på en yta mindre än en halv kvadratcentimeter. Yngern, Turinge socken, Sörmland.

Karparterkårel
Erysimum witmannii

Lunchrastbotanik

MATS THULIN TEXT & BILD

VI SOM ARBETAR vid Evolutionsbiologiskt centrum (EBC) i Uppsala är välsignade med flera utmärkta lunchrestauranger inom bekvämt gångavstånd. På vintern och vid dåligt väder kan man välja någon av de närmaste, medan vackra dagar under sommarhalvåret inbjuder till lite längre promenader. Från avdelningen för systematisk biologi är vi ett litet gäng som brukar gå och luncha tillsammans: Anders Larsson, Martin Ryberg, Henrik Sundberg och John Pettersson är ofta med, och vid lite högtidligare tillfällen ibland även Stina Weststrand och Nahid Heidari.

EBC gränsar till Botaniska trädgården och hela området karaktäriseras av en stor biologisk mångfald, där den vanliga Uppsalafloran kryddats med diverse mer eller mindre ovanliga inkomlingar, ofta förstås med ursprung från trädgården. De flesta arterna har ju med åren blivit gamla bekanta, men ibland dyker det upp mer oväntade saker under de här promenaderna. Här nedan är en kommenterad lista med några av de mer intressanta fynd som gjorts under lunchraster åren 2014 och 2015.

Brassicaceae

Erysimum witmannii – karpaterkårel

Uppsala, EBC, i springa mellan gatstenar utanför ingång 18C, ett individ med två blommande skott, 6 augusti 2014, belägg i UPS.

Erysimum witmannii är uppenbarligen aldrig tidigare påträffad vildväxande i Sverige och tycks inte ha något svenskt namn. Eftersom arten ursprungligen är hemmahörande i Karpaterna tar jag tillfället i akt och föreslår namnet karpaterkårel. Växten finns i odling i Botaniska trädgården bara några hundra meter bort, så det råder ingen tvekan om att den spridits därifrån. Förekomsten var uppenbarligen tillfällig och inget spår efter växten fanns på platsen 2015.

Lepidium coronopus (syn. *Coronopus squamatus*) – kråkkrossing

Uppsala, sydöstra hörnet av Botaniska trädgården, nära cykelvägen från Villavägen mot slottet, öppen jord, ett fåtal blommande exemplar, 2 juli 2015, belägg i UPS.

Kråkkrossing är en rödlistad inkomling, som enligt Upplands flora (Jonsell 2010) fanns "flerstädes under 1700–1800-talen" i Uppsala med grannskap och senast hittades där i en trädgård 1962; inga senare fynd från Uppland anges. I Artportalen finns emellertid en rad fynd registrerade från Botaniska trädgårdens f.d. kompostanläggning under åren 2008 och 2009. Den anläggningen finns inte längre kvar, men förmodligen är det jord därifrån som gett upphov till de plantor som redovisas här. Några fynd från Edstippen i Upplands Väsby under 2014 finns också registrerade i Artportalen, så det verkar som att arten har lite av en renässans i Uppland just nu.

Caryophyllaceae

Atocion compactum (syn. *Silene compacta*) – bollglim

Uppsala, Botaniska trädgården, grusig skräpmark längs Villavägen, fyra blommande individer, 19 juni 2014, belägg i UPS.

Atocion compactum är en dekorativ, sydsteuropeisk art som inte tycks vara påträffad tidigare som vildväxande i Sverige. Den har fått det svenska namnet bollglim och finns i odling i Botaniska trädgården. Den fanns kvar på ungefär samma växtplats och i samma mängd också sommaren 2015 och framtiden får utvisa om den har potential att sprida sig vidare.

Euphorbiaceae

Euphorbia dulcis – söttörel

Uppsala, sydöstra hörnet av Botaniska trädgården, nära cykelvägen från Villavägen mot slottet, öppen jord, ett fåtal blommande exemplar, 15 juni 2015, belägg i UPS.

Söttörel är en central- och västeuropeisk inkomling som rapporterades från Danderyd och Nacka i Upplands flora (Jonsell 2010), men någon uppgift från Uppsala verkar inte ha publicerats. Dock finns flera sentida fynd registrerade därifrån i Artportalen, både från Botaniska trädgårdens f.d. kompostanläggning 2008 och från trädgårdens sydöstra hörn 2010, alltså samma plats som den här rapporterade.

Euphorbia exigua – småtörel

Uppsala, Botaniska trädgården, öppen jord, ett blommande individ, 8 augusti 2014, belägg i UPS.

Småtörel är en rödlistad art som efter 1990 enligt Upplands flora (Jonsell 2010) i landskapet endast hittats i Botaniska trädgården 1993. Några ytterligare sentida fynd finns registrerade i Artportalen, bl.a. från Botaniska trädgårdens f.d. kompostanläggning 2008.

Poaceae

Aira praecox – vårtåtel

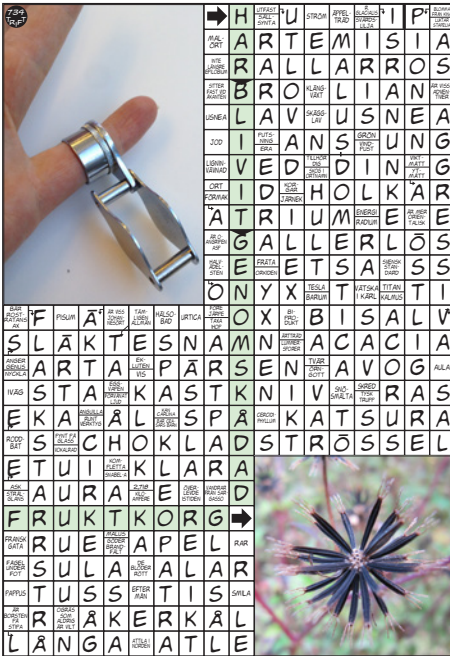
Uppsala, EBC, stenvägg intill sydöstra sidan av IBG-huset, en liten tuva, 16 juni 2015, belägg i UPS.

Vårtåtel är en sydlig art, sällsynt i Uppland och tidigare i landskapet bara känd från kusten där den har sin svenska nordgräns i Björkö-Arholma (Jonsell 2010). Den oväntade och svärförklarliga förekomsten i Uppsala är på ungefär samma breddgrad som de nordligaste förekomsterna i Roslagen. Det här är ingen växt som har odlats i Botaniska trädgården och den kommer knappast därifrån, men kanske har den råkat följa med någon biolog vid EBC som fältarbetat i något kustområde.

Bollglim

Atocion compactum

Lösning på korsordet i
Daphne 2015:2

AL-OR	H	ART	EM	IS	IA
RE-OR	R	ALL	AR	RO	S
RE-OR	B	RO	LI	AN	
OR	L	AV	US	NE	A
OD	I	AN	S	UN	G
OR	V	ED	D	IN	G
OR	I	D	H	OL	K
OR	A	TR	I	UM	E
OR	G	ALL	ER	L	Ö
OR	E	LET	S	A	S
OR	Ö	NY	X	T	I
OR	O	X	B	I	S
OR	S	L	A	K	T
OR	A	R	T	A	P
OR	E	S	N	A	M
OR	N	A	C	A	C
OR	I	A	V	O	G
OR	S	T	A	K	A
OR	S	T	P	N	I
OR	K	A	T	S	R
OR	A	L	A	S	T
OR	S	T	R	Ö	S
OR	S	E	L		
OR	E	T	U	I	K
OR	L	A	R	A	
OR	A	U	R	A	
OR	F	R	U	K	T
OR	K	O	R	E	D
OR	R	U	E	A	P
OR	E	L			
OR	S	U	L	A	A
OR	A	L	A	R	
OR	T	U	S	T	I
OR	S				
OR	R	A	K	E	R
OR	K	A	L		
OR	L	A	N	G	A
OR	A	T	L	E	

Scrophulariaceae

Scrophularia vernalis – vårflenört

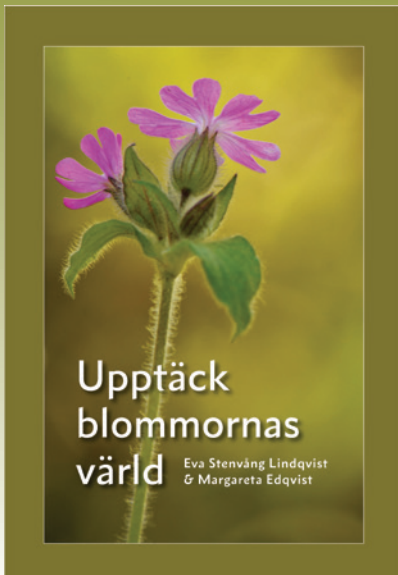
Uppsala, sydöstra hörnet av Botaniska trädgården, nära cykelvägen från Villavägen mot slottet, öppen jord, ett stort grenigt exemplar, 2 juli 2015, belägg i UPS.

Det enda fyndet av vårflenört från Uppsalatrakten i Upplands flora (Jonsell 2010) är från parkeringen vid Linnés Hammarby 1998, men flera äldre fynd från Uppsala redovisas också. Vårflenörten växte tillsammans med kräkrassing och kan liksom den ha följt med jord från den f.d. kompostanläggningen. Inga fynd av arten därifrån finns dock registrerade på Artportalen, men den finns sedan länge i odling i Botaniska trädgården.

Litteratur

Jonsell, L. (red.) 2010: *Upplands flora*. SBF-förlaget, Uppsala.

NY BOK!

I vår ger Svenska Botaniska Föreningen ut en ny bok, *Upptäck blommornas värld*, som riktar sig till alla som vill lära sig mer om vår vilda flora.

I boken kan läsaren bekanta sig med växtfamiljerna, lära sig grunderna i artbestämning, få kunskap om olika växtmiljöer och få en inblick i de botaniska föreningarnas trevliga värld. Det finns också texter om läkeväxter, floraskydd, fridlysta växter, landskapsblommor, botanikens historia och mycket mer, och tio engagerade botaniker berättar på ett personligt sätt om sitt intresse.

Boken lämpar sig som kursbok i studiecirklar. Författare är Eva Stenvång Lindqvist och Margareta Edqvist. Boken är rikt illustrerad.

Priset väntas bli **179 kr**.

Tromsöloka återfunnen i Uppland

KERSTIN FROSTBERG

BLADROSETTER AV TROMSÖLOKA *Heracleum persicum* hittades under De vilda blommornas dag 2015 i en lövskog nära Steninge, Märsta (RT90 6610380, 1611823). Senast den rapporterades i Uppland var 1955 från Forsmark. Det är en ståtlig art som är svår att inte lägga märke till, särskilt under blomningen, varför jag förgäves har försökt räkna ut varför lokalen hittills inte varit känd, trots närboende botanikintresserade personer.

Jag saknar både tillräckligt med utrymme och kunskap för att här ens försöka återge hur taxonomin utvecklats för arten. Däremot kan konstateras att den är vanligare långt norrut i Sverige dit den sannolikt införts från Nordnorge där den traktvis är ganska vanlig, särskilt på mer eller mindre välvårdad kulturmark, och kallas tromsöpalm. Den är svartlistad i Norge på grund av sin förmåga att tränga ut ursprunglig vegetation och på grund av sin giftighet. I likhet med jätteloka *Heracleum mantegazzianum* kan den orsaka svårläkta och smärtsamma utslag om exponerad hud solbestrålas. Förekomsterna i Sverige ger för närvarande knappast skäl för bekämpningsåtgärder.

Det belägg jag senare samlade har bestämts av Lars Fröberg i Lund, och finns i Lundaherbariet (LD). Fyndet är inrapporterat till Artportalen.

Tromsöloka
Heracleum persicum-

Bladformen på tromsöloka skiljer sig från den vanligare jättelokan *Heracleum mantegazzianum*

Botaniststafetten

Hur jag blev biolog med botanisk inriktning

KAROLIN RING

JAG BLEV OMBEDD att ta över stafettpippen i botaniststafetten så jag tänkte berätta om hur jag blev biolog med inriktning mot botanik, och hur jag jobbar som biolog.

Mitt intresse för botanik började när jag började läsa biologiprogrammet på Uppsala universitet år 2004, då gick jag även med i Svenska botaniska föreningen (SBF) och Upplands botaniska förening (UBF). Men egentligen har jag varit intresserad av blommor och natur sedan jag var liten. Jag har odlat egna blommor och varit ute i naturen hela min uppväxt, både med min familj och även i olika föreningar (mulle, scouterna och friluftsförbundet). Min mamma är självlärd inom natur, och min gammelmorfar var botaniker och skogsvaktmästare åt universitetet.

När jag läste biologiprogrammet försökte jag läsa alla kurser inom botanik som fanns i Uppsala, både inom kärleväxter och kryptogamer. Jag levde verkligen i min dröm och jag älskade att lära mig fler arter. I de kurser jag läste åkte vi till flera olika platser för att titta på arter, runt Uppland, till Dalarna men även till Gotland och till Teneriffa på Kanarieöarna. Som student fick jag också ett stipendium av SBF, vilket innebar att jag fick resan och boendet betalt när jag följde med på botanikdagarna. Det var jättekul att få träffa så många botanikintresserade och få se så många arter.

Ovan. Laxare änge på Gotland.
T.h. Ädellav *Megalaria grossa*
som jag skrev om i mitt exjobb.

Min dröm fortsatte med mitt exjobb då jag åkte runt till flera nyckelbiotoper i Uppland och letade efter äldre fynd av ädellav *Megalania grossa*. Jag åkte även till Gotland några dagar och besökte tre ängen just under den tiden då det blommar flest orkidéer där. Det var fantastiskt att få se så många olika arter av både lavar och kärlväxter.

Mina första jobb som biolog

Jag började ta projektanställningar redan innan jag var färdigutexaminerad, bland annat som kursassistent i kursen floristik och faunistik på SLU, då jag fick ha en egen grupp elever i floristik. Det var jättekul och lärorikt. Jag kommer ihåg att jag tyckte att gräsen var svåra att lära ut, så jag fyllde hela min lägenhet med gräs två veckor innan kursstart för att lära mig så många gräs som möjligt och karaktärerna på gräsen så bra som möjligt.

Jobb som biolog med botanisk inriktning efter examen

När jag tagit min examen i biologi med inriktning botanik och ekologi fick jag ett väldigt roligt jobb som var att fältinventera åt NILS-programmet som hålls av SLU. Det innebar att man jobbade ute i fält och noterade kärlväxter och en del lavar och mossor efter bestämda långa artlistor, och även andra parametrar som täckningsgrad av växter, i olika typer av natur runt om i Sverige. Jag jobbade med NILS-inventeringen och andra projektanställningar bland annat på Länsstyrelsen i Uppsala i fyra år efter examen. Sedan startade jag ett företag tillsammans med Niina Sallmén (redaktör för *Daphne*).

Doris tittar på en krutbrännare *Neotinea ustulata* i ett änge på Gotland.

Fortsättning följer...

Inom företaget jobbar vi bland annat med naturinventeringar av olika slag, främst naturvärdesinventering. Vi har fått en del uppdrag som innebär artinventeringar, och i en del av dem har jag inventerat kärlväxter. Så mitt drömjobb fortsätter med mitt företag vilket är jättekul. Jag har suttit i UBFs styrelse några år och nu i år blev jag invald som ordförande, vilket kommer att bli spännande. Jag är även aktiv floraväktare sedan några år tillbaka, jag besöker främst lokaler i Knivsta där jag bor men jag har även några floraväktarlokaler norr om Uppsala. Nu har jag två barn i åldrarna 2 och 4 år som tar upp mycket av min tid, jag hoppas att någon av dem kommer att bli intresserad av naturen och blommor. På bilden på förra sidan ser ni min dotter Doris när hon tittar på en krutbrännare *Neotinea ustulata* i ett änge på Gotland. Tyvärr har jag inte så många bilder på mig själv men det kanske kommer en bild i nästa nummer av Daphne då jag ska skriva min första ledare som ordförande i UBF. Nedan är iallafall en bild på mig och min dotter på Gotland.

Min dotter Doris och jag på Gotland.

Kontaktuppgifter till floraväktaransvariga

AB-län Jan Andersson
Nybodagatan 5, 17142 Solna
070-674 68 39, jan@bsis.org

C-län Mora Aronsson
Övergrans kyrkväg 8, 746 93 Bålsta
0171-52208, mora.aronsson@habonet.net

D-län Bo Karlsson
Måsvägen 26, 641 93 Katrineholm
0150-391 97, bovil@telia.com

Styrelse 2016

Ordförande Magdalena Agestam
magdalena@bsis.org
08-649 15 69

Vice ordförande Bo Eknert
bo@bsis.org, 073-766 93 08

Sekreterare Karin Kjellberg
karin@bsis.org
0730-61 01 70

Kassör Susanna Bogiatzis
susanna@bsis.org
076-555 98 56

Ledamöter Jan Andersson
jan@bsis.org
070-674 68 39

Gunnar Björndahl
gunnar@bsis.org
070-230 54 82

Henry Gudmundson
henry@bsis.org
08-712 80 45

Yolanda Karlsson
yolanda@bsis.org
072-026 59 41

Ulla Nilsson
ulla@bsis.org
08-25 07 43

Styrelse 2016

Ordförande Karolin Ring
karolin.ring@gmail.com
073-70880082

Vice ordförande Anders Jacobson
Anders.Jacobson@slu.se
070-4322987

Sekreterare Samuel Jonsson
sammalsamuel@gmail.com
073-342 49 47

Kassör Roger Andersson
roger.p.andersson@slu.se
070-351 50 41

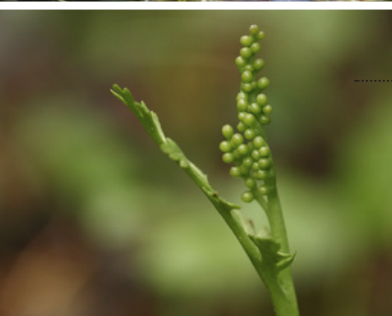
Ledamöter Mora Aronsson
mora.aronsson@habonet.net
0171-52208, 070-668 2682

Emil Nilsson
vetenskapspedagogen@gmail.com
0705-586526

Ingvar Sundh
ingvar.sundh@telia.com
070-3833063

Cecilia Rätz
Cecilia.ratz@gmail.com
070-5168181

Karin Wiklund
karinwiklund@telia.com

Daphne

ÅRGÅNG 27:1 2016

Innehåll

- 1 Ledare – *Magdalena Agestam* och *Karolin Ring*
- 3 Mexikansk chiasalvia, *Salvia hispanica*, funnen som förvildad i Sverige – *Joakim Ekman*
- 6 Cape St Vincent – *Patrik Engström*
- 8 Ny stor lokal för ängsgentiana upptäckt i Nåsten – *Emil V. Nilsson*
- 10 Paddling och botanik. Oväntad upptäckt av flotagräs i Sörmland – *Rolf Wahlström* och *Sven Malcherek*
- 16 Sista säsongen för Nyköpingsfloran – *Hans Rydberg*
- 18 Floraväkteri i Stockholms skärgård – en rolig utmaning – *Jan Andersson*
- 20 Årets växt – smörbollor – *Ulla-Britt Andersson*
- 21 Svamp i skogsvägskanter – *Klas Jaederfeldt*
- 24 Floraväkteri med förhinder. På spaning efter den svårupptäckta skaftslamkrypan – *Rolf Wahlström*
- 26 Lunchrastbotanik – *Mats Thulin*
- 28 Lösning på korsordet i *Daphne* 2015:2
- 29 Tromsölokan återfunnen i Uppland – *Kerstin Frostberg*
- 30 Botaniststafetten: Hur jag blev biolog med botanisk inriktning – *Karolin Ring*

Boktips

- 28 Upptäck blommornas värld

Exkursioner, kurser och läger

- 2 Floraväktarläger

Omslag: Blomställning av flotagräs *Sparganium gramineum*.
Foto *Sven Malcherek*.